РЕПУБЛИКА СРБИЈА
УНИВЕРЗИТЕТ У КРАГУЈЕВЦУ
ПЕДАГОШКИ ФАКУЛТЕТ У УЖИЦУ
Бр. 552
26. 10. 2026. год
31000 УЖИЦЕ

ОБРАЗАЦ 6

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ПЕДАГОШКОГ ФАКУЛТЕТА У УЖИЦУ

и

ВЕЋУ ЗА ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКЕ НАУКЕ УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ

На седници Већа за Друштвено-хуманистичке науке Универзитета у Крагујевцу одржаној 20.10.2026. године (број одлуке 534 од 20. 10. 2026. године), одређени смо за чланове Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације под насловом: **„Национални идентитет у уџбеницима о природи и друштву земаља региона"**, кандидата **Биљане Алавања**, студента докторских академских студија разредне наставе, за коју је именована менторка **др Данијела Василијевић, редовна професорка**.

На основу података којима располажемо достављамо следећи:

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ УРАЂЕНЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. **Подаци о докторској дисертацији**
1.1. Наслов докторске дисертације:
„Национални идентитет у уџбеницима о природи и друштву земаља региона"
1.2. Опис докторске дисертације (навести кратак садржај са назнаком броја страница, поглавља, слика, шема, графикона, једначина и референци):
Докторска дисертација кандидаткиње Биљане М. Алавање представља теоријско-емпиријску студију посвећену проучавању доприноса уџбеника о природи и друштву у првом циклусу основног образовања; подстицању, неговању и снажењу националног идентитета ученика земљам региона. Докторска дисертација садржи све формално прописане сегменте, почев од насловне стране, идентификационе странице, сажетка на српском и енглеском језику, садржаја докторске дисертације, увода којим је указано на генерални поступак израде теме докторске дисертације, на актуелност и оправданост емпиријског истраживања теме докторске дисертације. Рукопис чини 242 странице, садржи 14 слика, 167 библиографских јединица и 28 извора. Структуру текста докторске дисертације чине три базичне концептуалне целине: 1) теоријски приступ проблему истраживања; 2) методолошки концепт истраживања; и 3) интерпретација и анализарезултата докторске дисертације са импликацијама. Теоријски приступ проблему истраживања састоји се из пет поглавља: 1) Појмовно одређење – идентитет (лични, национални, европски, однос глобализације и националног идентитета); 2) Образовни системи региона (Републике Србије, Републике Хрватске, Републике Босне и Херцеговине – оба ентитета, Републике Црне Горе, Републике Словеније и Републике Северне Македоније приказани су и графички);

3) Национални идентитет у образовном контексту (у оквиру овог поглавља обухваћене су националне стратегије у образовном простору земаља региона, као и досадашња истраживања националног идентитета у образовном дискурсу);
4) Уџбеник (концептуално одређење, функције уџбеника, елементе уџбеника – основни текст, ликовне–графичке приказе и дидактичко-методичке инструкције, као и стандарде квалитета уџбеника земаља региона);
5) Потенцијал уџбеника о природи и друштву за изграђивање појмова и национални идентитет (у оквиру овог поглавља расправљало се о курикуларним основама релевантним за развој националног идентитета у уџбеницима о природи и друштву, специфичностима у уџбеницима и досадашњим истраживањима о националном идентитету у уџбеницима о природи и друштву);

У другом делу докторске дисертације дефинисани су сви методолошки параментри: проблем, предмет, циљ, значај, задаци, хипотезе, варијабле, методе, технике и инструменти, популација и узорак и организација и ток истраживања. Указано је и на статистичке поступке обраде података и на начине њиховог приказивања.

Резултати истражиувања, њихова интерпретација, анализа и дискусија приказани су у трећем делу докторске дисертације и то у два дела. Први део односи се на теоријски део истраживања, док је други усмерен на методолошки према групама задатака истраживања:

1) Степен заступљености садржаја о националном идентитету у уџбеницима о природи и друштву земаља региона првог циклуса образовања;
2) Заступљеност и развојност категорија националног идентитета сагледани кроз анализу базичних елемената уџбеника – основни текст, визуелни садржај и дидактичко – методичке инструкције, по разредима у уџбеницима о природи и друштву првог циклуса образовања земаља региона;
3) Ниво усаглашености садржаја о националном идентитету у уџбеницима о природи и друштву земаља региона првог циклуса образовања;
4) Усаглашеност у погледу заступљености и развојности категорија националног идентитета у уџбеницима о природи и друштву земаља региона.

На крају докторске дисертације дати су закључци и импликације, списак литературе, прилози и биографија аутора.

1.3. Опис предмета истраживања (до 500 карактера):

Предмет истраживања докторске дисертације усмерен је на заступљеност и развојност националних наратива и категорија националног идентитета у уџбеницима о природи и друштву првог циклуса основног образовања земаља региона. Полазећи од сложене и мултидимензионалне природе појма национални идентитет, кандидаткиња истраживачку пажњу усмерава на улогу школског уџбеника као значајног дидактичко-методичког ресурса посредством којег се граде знања, вредности, представе и садржаји релевантни за развијање односа према сопственој националној заједници.

Основно истраживачко питање односи се на то да ли су, у којој мери и на који начин национални наративи заступљени у уџбеницима о природи и друштву првог циклуса образовања у Србији, Црној Гори, Северној Македонији, Федерацији Босне и Херцеговине, Републици Српској, Хрватској и Словенији. У складу са тим, предмет истраживања конкретизован је кроз анализу три основна структурна елемента уџбеника: основног текста, визуелних елемената и дидактичко-методичке апаратуре.

Независну варијаблу истраживања чине наведени елементи уџбеника, док зависну варијаблу представљају елементи националног идентитета распоређени у категорије: религија, језик, обичаји и традиција, симболи и обележја, национална осећања, солидарност и заједништво, културна баштина, важне личности, национални географски појмови, породица и опште информације.

Основни циљ емпиријско-неекспериментланог истраживања био је квантитативно и квалитативно испитивање заступљености националних наратива и категорија националног идентитета, односно утврђивање у којој мери и на који начин уџбеници о природи и друштву земаља региона доприносе подстицању, неговању и снажењу националног идентитета.

У складу са постављеним циљем дефинисани су задаци који се односе на утврђивање удела садржаја националног идентитета, испитивање заступљености и развојности појединачних категорија националног идентитета кроз базичне елементе уџбеника, као и на компаративну анализу удела и развојности ових садржаја на регионалном нивоу.

1.4. Анализа испуњености полазних хипотеза:

У складу са предметом, циљем и задацима истраживања кандидаткиња је поставила четири истраживачке хипотезе. Резултати спроведеног истраживања показали су да су све четири постављене хипотезе потврђене, што указује на доследност између теоријских полазишта, методолошког концепта и емпиријских налаза дисертације.

Првом хипотезом претпостављено је да је удео садржаја о националном идентитету у уџбеницима о природи и друштву недовољан и дихотоман у опсегу првог циклуса образовања. Добијени резултати потврдили су ову претпоставку. Утврђене су значајне разлике у уделу националних садржаја између анализираних образовних система. Просечан удео националних садржаја у уџбеницима Републике Северне Македоније износи 2,77%, у Федерацији Босне и Херцеговине 3,40%, у Републици Српској 10,83%, у Србији 11,09%, у Црној Гори 11,89%, у Словенији 16,02%, а у Хрватској 16,74%. На основу ових налаза прва хипотеза је потврђена.

Другом хипотезом претпостављено је постојање дисонантности у заступљености и развојности појединачних категорија националног идентитета исказаних кроз базичне елементе уџбеника о природи и друштву у опсегу првог циклуса образовања. Резултати су показали неуједначену заступљеност и развојност анализираних категорија како између разреда, тако и између основног текста, визуелног садржаја и дидактичко-методичких инструкција. На основу презентованих резултата друга хипотеза потврђена је у сва три анализирана сегмента уџбеника.

Трећом хипотезом претпостављено је да не постоји усаглашеност у погледу заступљености садржаја о националном идентитету у уџбеницима о природи и друштву земаља региона. Резултати компаративне анализе показали су значајне разлике међу анализираним образовним системима. У сегменту основног текста заступљеност националних садржаја креће се од 2,40% у Федерацији Босне и Херцеговине до 18,22% у Републици Хрватској. У визуелном садржају распон је од 1,62% у Републици Северној Македонији до 16,96% у Републици Хрватској, док се у дидактичко-методичким инструкцијама креће од 2,78% у Репиблици Северној Македонији до 20,69% у Републици Словенији.

Разлике су утврђене и у погледу развојне путање представљања националних садржаја. У уџбеницима Републике Србије удео националних садржаја расте од 4,12% у првом, преко 4,97% у другом и 6,28% у трећем, до 23,54% у четвртом разреду, али недостаје постепенији проширивање и продубљивање ових садржаја. У уџбеницима Републике Црне Горе уочена је прогресивна путања од 7,05% у првом, преко 11,17% у другом, до 14,14% у трећем разреду. У уџбеницима Републике Словеније су национални садржаји континуирано присутни, али је њихов проценат релативно уједначен по разредима, па се не може говорити о израженој развојној тенденцији. На основу укупних налаза трећа хипотеза је потврђена.

Четвртом хипотезом претпостављено је да на регионалном нивоу не постоји усаглашеност у погледу заступљености и развојности појединачних категорија националног идентитета у основном тексту, визуелном садржају и дидактичко-методичким инструкцијама. Компаративном анализом појединачних категорија утврђене су изражене разлике међу земљама, како у обиму, тако и у начину њихове презентације. Поједине категорије у неким образовним системима имају релативно запажено место, док у другим нису идентификоване или су заступљене само спорадично. На пример, категорија националног идентитета језик у основном тексту креће се од 5,55% у Федерацији БиХ до потпуног одсуства у уџбеницима Републике Црне Горе и Северне Македоније, док су значајне разлике утврђене и код категорија обичаја и традиције, породице и других анализираних категорија.

На основу добијених резултата истраживања, кандидаткиња констатује да не постоји усаглашеност у погледу заступљености појединачних категорија националног идентитета на регионалном нивоу, чиме је и четврта хипотеза потврђена.

Сагледани у целини, резултати провере хипотеза показују да садржаји националног идентитета јесу присутни у анализираним уџбеницима, али да су њихов обим, структура, начин презентације и развојност изразито неуједначени. Потврђивање све четири полазне хипотезе пружило је основу за извођење закључака и формулисање педагошких импликација истраживања.

1.5. Анализа примењених метода истраживања:

Методолошка концепција истраживања усклађена је са сложеношћу предмета, постављеним циљем и истраживачким задацима. Методолошки оквир заснован је на примени методе теоријске анализе, методе анализе садржаја и дескриптивне методе. Метода теоријске анализе омогућила је сагледавање и разматрање теоријских основа проблема, релевантне научне и стручне литературе, образовних докумената и претходних истраживања. Метода анализе садржаја примењена је у непосредном проучавању уџбеника, док је дескриптивна метода коришћена за описивање категорија и интерпретацију добијених резултата.

Као основне јединице анализе одређени су: реченица у основном тексту, појединачни визуелни приказ – фотографија, слика, графикон, шема и други визуелни елементи – и задатак, питање или налог у оквиру дидактичко-методичких инструкција. Оваква операционализација омогућила је систематично квантитативно и квалитативно испитивање различитих структурних компоненти уџбеника.

Узорак истраживања чине укупно 24 уџбеника о природи и друштву (N=24), од којих по седам за прва три разреда и три уџбеника за четврти разред основне школе. Неуједначен број уџбеника последица је различите структуре првог циклуса образовања у земљама региона. Анализирани су актуелни уџбеници из школске 2021/2022. године.

Узорак је пригодан и стратификован према узрасту ученика којима су уџбеници намењени. У фокусу истраживања нису биле издавачке куће, већ садржаји уџбеника који су усаглашени са наставним програмима анализираних образовних система.

Примењени методолошки приступ омогућио је сагледавање истраживаног проблема на више нивоа – унутар појединачног уџбеника, између разреда истог образовног система и компаративно између образовних система земаља региона – што представља значајну методолошку вредност истраживања.

1.6. Анализа испуњености циља истраживања:

Основни циљ истраживања – испитати у којој мери и на који начин уџбеници о природи и друштву земаља региона доприносе подстицању, неговању и снажењу националног идентитета – остварен је кроз систематичну реализацију постављених истраживачких задатака.

Квантитативном и квалитативном анализом утврђен је удео садржаја националног идентитета у уџбеницима првог циклуса образовања, испитане су заступљеност и развојност појединачних категорија националног идентитета и извршена је компаративна анализа резултата на нивоу земаља региона.

Истраживањем су обухваћене различите компоненте уџбеника, чиме је избегнуто свођење анализе искључиво на текстуални садржај. Испитивањем основног текста, визуелних садржаја и дидактичко-методичких инструкција омогућено је комплексније сагледавање потенцијала уџбеника за развијање националног идентитета.

Посебна вредност оствареног циља огледа се у регионалном компаративном приступу. Резултати омогућавају да се националне вредности чији су носиоци уџбеници различитих образовних система, не посматрају изоловано, већ у ширем регионалном контексту, чиме су идентификоване сличности, разлике и особене специфичности у начинима представљања садржаја од националног значаја.

На основу наведеног може се констатовати да су постављени циљ и истраживачки задаци остварени, а добијени резултати омогућили су извођење закључака непосредно повезаних са предметом истраживања.

1.7. Анализа добијених резултата истраживања и списак објављених научних радова кандидата из докторске дисертације (аутори, наслов рада, назив часописа, волумен, година објављивања, странице од-до, DOI број[1], категорија):

Резултати докторске дисертације представљени су систематично и у складу са постављеним истраживачким задацима и хипотезама. Истраживање је омогућило квантитативно и квалитативно сагледавање удела националних садржаја, њихове развојности унутар првог циклуса образовања и разлика између образовних система обухваћених истраживањем.

Први значајан налаз односи се на **укупан удео националних садржаја у анализираним уџбеницима**. Утврђене су изражене разлике између земаља региона. Највећи укупни удео националних садржаја утврђен је у уџбеницима Републике Хрватске (16,74%) и Републике Словеније (16,02%). Следе Република Црна Гора (11,89%), Република Србија (11,09%) и Република Српска (10,83%), док је удео знатно нижи у Федерацији Босне и Херцеговине (3,40%) и Републици Северној Македонији (2,77%).

Посматрано према **структурним елементима уџбеника**, такође су утврђене значајне разлике. У основном тексту највећи проценат националних садржаја утврђен је

[1]Уколико публикација нема DOI број уписати ISSN и ISBN

у уџбеницима Републике Хрватске (18,22%), затим Републике Словеније (16,41%), Републике Црне Горе (12,65%), Републике Српске (11,35%), Републике Србије (10,37%), Републике Северне Македоније (3,97%) и Федерације БиХ (2,40%).

У визуелном садржају највећи удео забележен је у уџбеницима Републике Хрватске (16,96%), затим уџбеницима Републике Словеније (15,36%), Републике Србије (14,58%), Републике Црне Горе (11,66%), Републике Српске (10,15%), Федерације БиХ (3,25%) и Републике Северне Македонији (1,62%). У дидактичко-методичким инструкцијама највећи удео националних садржаја забележен је у уџбеницима Републике Словеније (20,69%), затим у уџбеницима Републике Хрватске (13,78%), Републике Српске (10,35%), Републике Црне Горе (7,22%), Републике Србије (6,24%), Федерације БиХ (5,06%) и Републике Северне Македоније(2,78%).

Ови резултати показују да се разлике између анализираних уџбеника диферентних образовних система не односе само на укупан обим националних садржаја, већ и на начин њиховог дидактичког обликовања и распоређивања у различитим структурним елементима уџбеника.

Посебан сегмент истраживања односи се на **заступљеност и развојност појединачних категорија националног идентитета**: религија, језик, обичај и традиција, симболи и обележја, национална осећања, солидарност и заједништво, културна баштина, важне личности, национални географски појмови, породица и опште информације. Резултати показују да ове категорије нису равномерно заступљене, како на нивоу уџбеника појединачних образовних система, тако и на регионалном нивоу. Поједине категорије су у неким уџбеницима присутне у сва три структурна сегмента, док су у другим заступљене само у основном тексту или визуелним садржајима, док поједине категорије у одређеним уџбеницима уопште нису идентификоване.

Илустративан пример регионалне неуједначености представља категорија **језик**. У основном тексту уџбеника највећи просечан удео ове категорије забележен је у уџбеницима Федерације БиХ (5,55%), затим у уџбеницима Републике Српске (1,98%), док је уџбеницима Републике Словеније, Републике Хрватске и Републике Србије знатно мањи, а у уџбеницима Републике Црне Горе и републике Северне Македоније није евидентиран. У визуелним садржајима уџбеника, категорија језик најзаступљенија је у Републици Словенији (0,61%), док у Федерацији БиХ, Републици Црној Гори и Републици Северној Македонији није забележена.

Значајне разлике утврђене су и у категорији **обичај и традиција**. У основном тексту уџбеника, након Федерације БиХ, највећи просечан проценат забележен је у уџбеницима Републике Србије (3,51%), а затим у уџбеницима Републике Хрватске (1,34%), Републике Српске, Републике Словеније и Републике Црне Горе. У Републици Северној Македонији национални садржаји категорије обичај и традиција нису забележени ни у једном од три анализирана сегмента. И у дидактичко-методичким инструкцијама присутне су значајне разлике, а у више уџбеника припадајућим различитим образовним системима, питања и задаци који се односе на обичаје и традицију нису идентификовани.

Специфични резултати добијени су код категорије **породице**, нарочито у уџбеницима Републике Северне Македоније. У основном тексту просечан удео ове категорије износи 47,82%, у визуелним садржајима 20,29%, а у дидактичко-методичким инструкцијама 30,43%. Међутим, у дисертацији се наглашава да ове проценте треба тумачити са резервом, јер је породица практично једина дијагностикована категорија у односу на остале категорије националног идентитета у тим уџбеницима, због чега квантитативни проценти сами по себи не одражавају разноврсност националних садржаја.

Анализа **развојности националних садржаја по разредима** показала је различите тенденције. У уџбеницима Републике Србије је уочен раст удела националних садржаја од 4,12% у првом до 23,54% у четвртом разреду, али је истовремено утврђено да недостаје постепено и равномерно проширивање и продубљивање ових садржаја у складу са концентричним моделом организације наставних садржаја. У Црној Гори уочена је прогресивна путања – од 7,05% у првом, преко 11,17% у другом, до 14,14% у трећем разреду.

У уџбеницима Републике Словеније је утврђен континуитет присутности националних садржаја у сва три анализирана разреда – 16,61% у првом, 15,13% у другом и 16,61% у трећем разреду. Међутим, управо због релативно уједначеног процента, у дисертацији се констатује да се не може говорити о јасној тенденцији развојности.

Укупни резултати показују да национални садржаји у анализираним уџбеницима нису организовани према јединственом и континуираном развојном принципу. Разлике постоје између земаља, између разреда истог образовног система, између појединачних категорија националног идентитета и између структурних елемената уџбеника. Тиме је емпиријски установљено да је однос уџбеника према националном идентитету сложен и неуједначен и да постоји простор за систематичније планирање националних садржаја.

Кандидаткиња указује и на једно методолошко ограничење, истраживањем нису обухваћене радне свеске, радни листови, вежбанке и други додатни материјали, због чега резултате који се односе на визуелни садржај и нарочито дидактичко-методичке инструкције треба тумачити уз извесну резерву, будући да се део таквих садржаја може налазити у додатним компонентама уџбеничког комплета.

Гледано у целини може се констатовати да је истраживање пружило обухватан увид у заступљеност, структуру и развојност националних садржаја уџбеника о природи и друштву земаља региона и омогућило извођење релевантних педагошких импликација.

Аналитички део докторске дисертације је обиман и детаљан. Докторска дисертација потврђује постојећа истраживања и даје нова научна сазнања из ове области која и даље обилује празнинама у систему научних сазнања.

Неке аспекте докторске дисертације, кандидаткиња је анализирала и у објављеним научним радовима. Они се могу сврстати у две групе. Прву групу чине резултати истраживања публикованих у радовима који су непосредно повезани с темом докторске дисертације. Другу групу чине тангентни радови, који су делимично повезани с темом докторске дисертације.

Референце непосредно повезана с темом докторске дисертације:

1. Alavanja, B. M., Vasilijević, D. N., & Milenović, H. Ž. M. (2025). Religijski sadržaj u udžbenicima o prirodi i društvu zemalja bivše Jugoslavije. *Inovacije u nastavi, 38*(4), 95–114. https://doi.org/10.5937/inovacije2504095A **M23**
2. Алавања, Б., Василијевић, Д. и Миленовић, ХЖ. (2026). Географски садржаји као елемент националног идентитета у уџбеницима о природи и друштву земаља региона. *Годишњак за педагогију,* 11 (1), 121-137, https://doi.org/10.46630/gped.1.2026.8. **M51**
3. Алавања, Б., Марјановић С. и Пајић М. (2021). Национални идентитет у уџбеницима историје за први разред средњих стручних школа. Учење и настава, 2(2), 309–326. **M53**

Остале референце:

4. Алавања, Б. (2018). Интегративна настава у школи у природи. Учење и настава, 4(2), 335−348. **M54**
5. Алавања, Б. (2018). Настава почетног читања и писања кроз игру. Учење и настава, 4(3), 513−530. **M54**
6. Vasilijević, D., Alavanja, B., Milenović, Ž. (2024). (Innovative) Teaching Models in Doctoral Dissertations at the Faculty of Teacher Education in the Republic od Serbia. *Journal of the Faculty of Humanities and Social Sciences University of Tuzla*, 9 (1), 699−722. **ERIH+**
7. Vasilijević, D., Alavanja, B., Milenović, Ž. (2023). National Symbols and Marks in Textbooks on Nature and Society of the First Education Cycle of the Countries of the Western Balkan. *Journal of the Faculty of Humanities and Social Sciences University of Tuzla*, 8 (2), 601−624. **ERIH+**

1.8. Оцена да је урађена докторска дисертација резултат оригиналног научног рада кандидата у одговарајућој научној области и анализа извештаја о провери докторске дисертације на плагијаризам (до 1000 карактера):

Докторска дисертација Биљане М. Алавање представља заокружено теоријско и емпиријско истраживање проблема националног идентитета у уџбеницима о природи и друштву земаља региона и представља резултат оригиналног научног рада. Оригиналност истраживачког приступа огледа се пре свега у компаративном проучавању уџбеника образовних система региона, и сходно томе, анализи заступљености категорија националног идентитета кроз три базична структурна елемента уџбеника – основни текст, визуелне садржаје и дидактичко-методичке инструкције.

Посебну вредност представља операционализација сложеног феномена национални идентитет кроз анализу дефинисаних категорија и јединица анализе, што је омогућило квантитативно и квалитативно поређење уџбеника различитих разреда истог издавача, као и уџбеника земаља региона.

Компаративни приступ омогућио је како идентификовање обима националних садржаја, тако и утврђивање њихове развојности, структурне распоређености и међусобне усаглашености, чиме истраживање пружа основу за даља проучавања комплексног односа на релацији национални идентитет, образовање, уџбеник.

Поступак провере на плагијаризам при Универзитету у Крагујевцу показао је да је докторска дисертација оригинално научно деле кандидата. Према извештају о оригиналности докторске дисертације се закључује да је кандидат поштовао академска правила писања, парафразирања, цитирања и навођења извора, исправно и доследно их примењивао у процесу израде и финализовања рукописа докторске дисертације, како у базичном делу тескта, тако и у засебним одељцима.

Провером оригиналности утврђено је да докторска дисертација показује индекс сличности 5% који се препознаје у уобичајеним, општеприхваћеним методичким и методолошко-статистичким формулацијама. Највећи део подударности препознат је са *Извештајем о оцени теме докторске дисертације* у обавезујућим сегментима који се тичу назива тезе, садржајне структуре и предлога методолошког оквира истраживања (циљ, предмет, задаци, хипотезе), чиме је потврђено да кандидат није одступио од пријављеног теоријско-методолошког плана истраживања.

1.9. Значај и допринос докторске дисертације са становишта актуелног стања у одређеној научној области:
Научни значај докторске дисертације представља систематско проучавање односа образовање, школски уџбеник, национални идентитет на новоу првог циклуса основног образовања. Истраживање је усмерено на период у којем ученици формирају и проширују основна сазнања о себи, породици, непосредној и широј друштвеној заједници, што проблему даје посебан педагошки значај. Посебан допринос представља регионални компаративни приступ. Применом јединственог аналитичког оквира на уџбенике из Републике Србије, Републике Хрватске, Републике Српске, Федерације Босне и Херцеговине, Републике Црне Горе, Републике Словеније и Републике Северне Македоније створена је основа за систематско поређење различитих образовних система у контексту приступа садржајима релевантним за национални идентитет. Теоријски допринос истраживања препознат је у систематизацији релевантних сазнања о идентитету, националном идентитету, његовом односу према европском идентитету и глобализацији, као и о функцијама и потенцијалима уџбеника. Методолошки допринос сагледан је у операционализацији категорија националног идентитета, те њиховој операционализацији у основном тексту, визуелним садржајима и дидактичко-методичким инструкцијама. Тиме је омогућено да се улога уџбеника не посматра само кроз експлицитне текстуалне поруке, већ и кроз визуелно представљање и активности којима се ученици усмеравају на истраживање, критичко промишљање. Практични и педагошки значај резултата огледа се у могућности њихове примене приликом креирања и ревизије наставних програма, стандарда квалитета и уџбеника о природи и друштву. На основу теоријских и емпиријских налаза у дисертацији се указује да постојећи уџбенички садржаји нису у довољној мери адекватни за системско грађење појмова класификованих у категорије националног идентитета. Препоручује се планско, систематично, континуирано и постепено грађење категорија националног идентитета у погледу екстензитета и интензитета кроз разреде, уз интеграцију основног текста, визуелних садржаја и дидактичко-методичких инструкција. Добијени резултати могу представљати релевантну основу за ауторе и издаваче уџбеника, креаторе наставних програма и образовних политика, наставнике и истраживаче, као и полазиште за будућа истраживања националног идентитета у образовном контексту.
1.10. Оцена испуњености услова за одбрану докторске дисертације у складу са студијским програмом, општим актом факултета и општим актом Универзитета (до 1000 карактера):
По свом обиму, квалитету и релевантности резултата истраживања докторска дисертација кандидаткиње испуњава све законске, научне и методолошке захтеве израде докторске дисертације. У изради докторске дисертације кандидаткиња је испоштовала предвиђене стандарде према *Правилнику о пријави, изради и одбрани докторске дисертације* Универзитета у Крагујевцу. На основу анализе структуре, садржаја, теоријске заснованости, методолошког оквира и резултата докторске дисертације може се констатовати да је кандидаткиња Биљана М. Алавања реализовала обимно и систематично теоријско-емпиријско истраживање у складу са дефинисаним предметом, циљем и задацима истраживања.

Теоријски део дисертације представља релевантну основу за разумевање предмета истраживања и непосредно је повезан са методолошком концепцијом рада. Истраживачки проблем је јасно дефинисан, циљ и задаци су операционализовани, а постављене хипотезе, на основу добијених резултата емпиријског истраживања, потврђене.

Методолошки приступ омогућио је квантитативно и квалитативно сагледавање истраживаног феномена, док је компаративни карактер истраживања омогућио идентификовање сличности и разлика у заступљености и развојности националних садржаја у различитим образовним системима региона.

Резултати су систематизовани и интерпретирани у складу са постављеним истраживачким задацима. Све четири полазне хипотезе су на основу добијених резултата потврђене, а изведени закључци непосредно произлазе из спроведених анализа. На основу теоријских и емпиријских налаза формулисане су педагошке импликације и препоруке које могу имати значај за унапређивање наставних програма, уџбеника и образовне праксе.

Докторска дисертација представља целовито истраживање проблема националног идентитета у образовном и уџбеничком дискурсу и пружа резултате релевантне за педагошку науку и праксу.

2. ЗАКЉУЧАК

На основу детаљног увида у докторску дисертацију кандидаткиње **Биљане М. Алавање**, под насловом **„Национални идентитет у уџбеницима о природи и друштву земаља региона”**, Комисија констатује да дисертација представља целовито, теоријски утемељено, методолошки конципирано и емпиријски реализовано истраживање релевантног проблема у области педагошко-андрагошких наука.

Кандидаткиња је предмет истраживања сагледала из више каузално повезаних перспектива, полазећи од теоријских концепција идентитета и националног идентитета, специфичности образовних система земаља региона и функција савременог школског уџбеника. На тако постављеној теоријској основи конципирано је емпиријско истраживање усмерено на квантитативну и квалитативну анализу заступљености националних наратива у 24 уџбеника о природи и друштву првог циклуса основног образовања.

Посебну вредност дисертације представља компаративна анализа уџбеника седам земаља региона уз уважавање специфичности образовних система којима припадају, као и истовремено сагледавање квантитативне и квалитативне заступљености националних садржаја у основном тексту, визуелним садржајима и дидактичко-методичким инструкцијама уџбеника. Истраживање је показало да постоје значајне разлике у обиму, структури и развојности појма национални идентитет како у уџбеницима узоркованих земаља региона у целини, тако и у односу на разред коме уџбеници припадају, али и микроструктури уџбеника. Све четири постављене истраживачке хипотезе су потврђене.

Кандидаткиња је формулисала педагошке импликације које указују на потребу систематичнијег, континуираног и постепеног развијања категорија националног идентитета у уџбеницима првог циклуса образовања, указала на потребу функционалнијег повезивања основног текста, визуелних садржаја и дидактичко-методичких инструкција у грађењу појма национални идентитет.

Комисија оцењује да резултати докторске дисертације представљају допринос проучавању националног идентитета у дидактичко-методичком контексту и да могу бити значајни како за даља научна истраживања, тако и за унапређивање наставних програма, уџбеничке продукције и образовне праксе.

Имајући у виду предмет и циљ истраживања, примењени методолошки приступ, обим и квалитет спроведеног емпиријског истраживања, добијене резултате, изведене закључке, научни и практични допринос рада, Комисија позитивно оцењује докторску дисертацију кандидаткиње Биљане М. Алавање под насловом „Национални идентитет у уџбеницима о природи и друштву земаља региона" и предлаже надлежним органима Факултета и Универзитета да прихвате Извештај Комисије и кандидаткињи одобре јавну одбрану докторске дисертације.

Чланови комисије:

Др Снежана Маринковић, редовни професор
Педагошки факултет у Ужицу,
Универзитет у Крагујевцу
Педагошко-андрагошке науке/ Педагогија
Председник комисије

Др Сања Благданић, редовни професор
Факултет за образовање учитеља и васпитача у Београду,
Универзитет у Београду
Педагошко-андрагошке науке/Методика
Члан комисије

Др Жана Бојовић, редовни професор
Педагошки факултет у Ужицу,
Универзитет у Крагујевцу
Педагошко-андрагошке науке/ Педагогија
Члан комисије